

*Уманська Ірина Олександрівна,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Мінченко Ольга Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент*

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ І ПРАВО

Широке використання персональних даних органами державної влади, комерційними та громадськими організаціями суттєво посилює ризик несанкціонованого вторгнення сторонніх осіб в особисту сферу людини, створює загрозу порушення одного з її основоположних природних прав – права на недоторканність приватного життя.

На сьогодні інформація персонального характеру все частіше розглядається як економічно вигідний товар і як джерело влади. В той же час, інформаційна сфера є одним із найважливіших напрямків реалізації інтересів особи та захисту її прав і законних інтересів.

Можливість захисту персональних даних є одним з основоположних прав людини. Воно закріплене у фундаментальних документах України, які гарантують відповідні права і свободи людини. У Основному Законі України (стаття 32) вказано, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією [1].

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Питання правового регулювання обробки персональних даних про особу досить ретельно врегульовані міжнародними актами, окремі з яких є також нормами національного українського законодавства.

Актуальність цього питання зумовлюється тим, що права особи щодо персональних даних є складовою частиною права на повагу до приватного та сімейного життя, до житла та кореспонденції.

Сьогодні життєдіяльність людини є неможливою без надання інформації про себе іншим членам суспільства, державним органам, громадським організаціям. Як зазначено у ст. 2 Закону України «Про інформацію» [2], кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Широке розповсюдження і застосування інформаційних технологій, глобальних інформаційних систем, ведення автоматизованих баз даних суттєво спрощує реалізацію громадянами цього права. Але попри всі переваги є один суттєвий мінус: існує великий ризик несанкціонованого втручання в особисте життя людини і неправомірне використання «приватних» даних.

Тому право на захист персональних даних є одним з фундаментальних прав людини. Конституцією України [1] закріплено положення про те, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Питання захисту особистого життя людини завжди цікавило філософів, правознавців, науковців різних країн. Найбільш активний розвиток норм, що регулюють захист персональних даних, спостерігається у європейському праві.

Проблема захисту інформації не обійдена національною правовою наукою. Дослідженням захисту персональних даних займалися А. Баранов, В. Брижко, Ю. Базанов, І. Арістова, М. Гуцалюк, А. Пазюк, В. Головченко, А. Тунік, Л. Чернявський, В. Цимбалюк, М. Швець, Р. Чанишев, А. Чернобай, П. Макушев, О. Оніщенко, І. Сенюта та інші науковці. Проте, ці дослідження було проведено до прийняття Закону України «Про захист персональних даних» [3].

Поняття захисту персональних даних є доволі широким та зазвичай включає два ключових елемента.

Перш за все, це зобов'язання володільця вживати організаційних та технічних заходів з метою запобігання їх випадкової втрати або знищення, незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних.

По-друге, це зобов'язання кожного працівника володільця та розпорядника не допускати розголошення персональних даних, які стали йому відомі у зв'язку з виконанням професійних чи службових або трудових обов'язків, так зване зобов'язання конфіденційності.

Захист персональних даних передбачає заходи, спрямовані на запобігання їх випадкових втрати або знищення, незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних [4].

Різноманітні комунікаційні канали стали частиною повсякденного життя значної кількості людей, але небагато хто з них переймається безпекою персональних даних, надаваних у процесі комунікації. Стикаючись із випадками агресивної маркетингової поведінки шляхом розсилки e-mail або SMS-повідомлень про рекламні акції, надаючи купу довідок до різних установ, споживачі іноді навіть не замислюються про порушення компаніями й організаціями законодавства щодо захисту персональних даних. Юристи кажуть, що правових підстав, зафіксованих у національному законодавстві, для обробки у приватно-правових володільців персональних даних інших осіб нема, тому особа має повне право вимагати припинити таку обробку в цілях реалізації непотрібних їм інтересів.

Головне в процесі збору, зберігання та обробки даних – захист прав і свобод людини щодо:

- невтручання в особисте життя під час обробки персональних даних;
- необхідності обробки лише в цілях законних інтересів, переслідуваних

контролером чи третьою стороною або сторонами, для яких надаються дані, крім випадків, коли над такими інтересами переважають інтереси основних прав і свобод суб'єкта даних.

Саме це і є та правова підстава, яка не тільки реалізує, а й захищає законні інтереси суб'єкта персональних даних. Для того щоб відстоювати свої права, згідно із Законом України «Про захист персональних даних» [3], суб'єкт персональних даних повинен мати чітке уявлення про:

- мету збору персональних даних (має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установчих чи інших документах, які регулюють діяльність володільця персональних даних, та відповідати законодавству про захист персональних даних);

- володільця персональних даних (фізична або юридична особа, яка визначає мету обробки персональних даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом);

- розпорядника персональних даних (фізична чи юридична особа, якій володільцем персональних даних або законом надано право обробляти ці дані від імені володільця);

- склад та зміст персональних даних (мають бути відповідними, адекватними та ненадмірними стосовно визначеної мети їх обробки).

Безпека особистих даних – поняття, яке залежить не тільки від норм, прописаних в Законах та нормативних джерелах. Вирішувати його треба ґрунтовно й послідовно, а не лише в момент «витоку» інформації, який призвів до негативних наслідків. Ігнорування потенційних ризиків доти, доки не трапиться найгірше, є не найкращою стратегією.

Незважаючи на гучні скандали щодо доступу та оприлюднення персональних даних та зростання критики на адресу соціальних мереж, у щоденному житті користувачі продовжують залишати чимало особистих даних (і не лише в мережі Інтернет), іноді навіть не здогадуючись про можливість використання їх третіми особами. Саме тому контроль за дотриманням правил збору, зберігання та захисту персональної інформації повинні взяти на себе державні органи. Захист персональних даних повинен враховувати усі етапи, що пов'язані з персональними даними, – від їх збирання до знищення або ж втрати ними актуальності.

Базовою метою захисту персональних даних повинно бути забезпечення ключових прав та свобод громадян. Організаційно-економічною «площиною» для її реалізації повинен стати відповідний механізм, в якому основою має бути чинний Закон України «Про захист персональних даних» [3] та в який гармонічно будуть імплементовані ключові європейські норми з чітким визначенням норм щодо свободи інформації та захистом персональних даних, а також деталізацією взаємодії та фіксацією відповідальності за порушення норм у сфері захисту персональних даних [5].

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. 141 с.
2. Закон України «Про інформацію» від 02.10. 1992 року № 2657-13. URL:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. (дата звернення 2.11.2020).

3. Закон України «Про захист персональних даних» від 1.06.2010 року №2297-11 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення 2.11.2020).

4. Офіційний вісник України від 14.01.2011–2011 р., № 1 / № 58, 2010, ст. 1994 / стор. 701, стаття 85, код акту 54293/2011.

5. Погореленко А. К. Проблеми захисту персональних даних у контексті сучасної комунікації <https://www.google.com.ua> / Науковий вісник Ужгородського національного університету www.visnyk-ekonom.uzhnu.uz.ua (дата звернення 07.11.2020).